Az avarok üzenetei

A múlt megismerése, a történai hipotézisek hitelesítése a reális, szocialista történeti tudat egyik fontos alappillére. Ennek kialakításához, megerősítéséhez szolgál látványával, megjelenésében is nagyszerű segítséget a szegedi Móra Ferenc Múzeum friss, régészeti kiállítása a várban. A Kagánok népe című bemutató az avar fejedelmi leletek középpontba állításával, az egész avar kor világát nyomon követi, vallatóra fogja a honfoglalás előtti évszázadok itt élt népeinek emlékeit. A nemzetközi rangú régészeti kiállítás anyagát a Magyar Nemzeti Múzeum, a Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Fejér, Hajdú-Bihar és Szolnok megyei múzeumok gyűjteményéből válogatta és rendezte H. Tóth Elvira, a kecskeméti Katona József Múzeum tudományos főmunkatársa és dr. Garam Éva, a Magyar Nemzeti Múzeum osztályvezető helyettese. A tárlat anyagához kapcsolódva ezúttal három szakember cikkét közöljük.

Hunok, akik avaroknak nevezik magukat...

Szinte már közhely, hogy a bizánci birodalom krónikásai gyűjtőnéven említik azokat a népeket, melyek a Dunától a Kaukázusig húzódó sztyeppén éltek. Így volt ez korábban a szkitákkal, majd Attila hatalmának fénykora után mindenki hunnak számított, aki számukra különösnek tűnő ruházatában keletről érkezett. A hun birodalom azonban alig néhány évtizedig jelentett fenyegetést Közép- és Dél-Európa lakói számára. Tiszavirág életű tündöklése, bukása után a Kárpát-medencében több mint száz esztendeig germán törzsek veszik át az uralmat. Az avarokkal a bizánci történetírók már akkor kapcsolatba kerültek, mikor még hírük sem ért el a Tiszatájig. Természetes tehát, hogy hunnak tartották őket, bár megjegyzik, hogy *saját magukat avarnak nevezik.* S itt kapcsolódhat ehhez a kettős elnevezéshez az egyik legismertebb történeti félreértés, *Attila koporsójának históriája.* A szerző Attila halála után száz évvel írt a hun király temetéséről, s könnyen elképzelhetőnek tartjuk, hogy *saját korának információit is visszavetítette évszázadnyi távolságba.* A Szeged-Nagyszéksóson előkerült hun fejedelmi lelet egyértelműen bizonyítja, hogyan temették el a hun előkelőket. Az itt megfigyelteket számos Dél-Oroszországban előkerült sír leletei is megerősítik.

Akkor hát honnan származik az aranykoporsó legendája? Úgy gondolom, az avaroktól. Már Móra megfigyelte, hogy avar síroknál valamilyen koporsó nyomai rekonstruálhatók, sőt arra is fölfigyelt, hogy a sír földjében néha lehelet vékony aranyfüstlemezkék találhatók. *„Arany pillangók úsznak a vízen"*, írja az egyik fehértói avar sír feltárásáról. Ezeket a nagyon vékony lemezkéket semmiképp sem tarthatjuk ruhadísznek, hanem mindenképpen a halotti szertartással lehettek kapcsolatba. Úgy tűnik, *a kunbábonyi lelet még jobban alátámasztja feltételezésünket.* A leletben ugyanis előkerültek a koporsó aranyozott lemezekkel borított fogantyúi, és ugyancsak megtalálták az aranyfüstlemezkéket is. Ha nem is színaranyból készült tehát a halott utolsó ágya, a ráragasztott aranylemezkék azt a hatást keltették, mintha a koporsó aranyból lenne.

Az avar fejedelmek e különös halotti szokásáról értesülhetett tehát a kortárs történetíró, aki, mivel ők az avarokat is hunnak nevezték, úgy vélte, Attilát is így temethették el. A nagy hun király, Attila temetéséről szóló legenda tehát szép, de nem igaz. *Valószínűleg avar kagánok halotti szertartásáról olvashatunk,* azokról a hunokról, akik avaroknak nevezik magukat.

TROGMAYER OTTÓ

Ötvösök és ötvösmunkák

A Kagánok népe című kiállításon *az utóbbi évtized avarkutatásának legszebb hazai leletegyütteseit* láthatja együtt az érdeklődő. A kiállított tárgyak, amellett, hogy a korszak teljes emlékanyagának áttekintését teszik lehetővé, kitűnően szemléltetik előállításuk technikáját, az ötvösművészet, fazekasság stb. fogásait — az avar művészetet. Ezen a kiállításon a nagyközönség megismerkedhet az ismeretterjesztő irodalomból már jól ismert fogalmak tárgyi hátterével is így például az avar kor belső tagolásának alapjául is szolgáló övdíszek elkészítési technikájával.

Kétségtelen, hogy az egész avar korszak (VI—IX. sz.) *legreprezentatívabb leletei a bronzból, ezüstből, aranyból készült, változatos formájú és díszítésű övdíszek.* Függetlenül attól, hogy mikor és hol készültek, minden korban lehetőséget nyújtottak az ötvösmestereknek tudásuk legjavának bemutatására.

A korai időszakra (568—670 között) a préselt övdíszek a jellemzőek. Ezeket a leginkább ezüstből, aranyozott bronzból készült díszeket nagy ötvösműhelyekben állították elő bronzból öntött préselőmintákon (Kunszentmárton, Rákóczifalva). Az egy-egy övhöz, vagy lószerszámhoz tartozó veretek díszítése együttesenként egyezik; gyakori a figurális ábrázolás: hal (Csanytelek, Rácalmás), madár (Hajós), kutya (Csengele), de sűrűn fordulnak elő geometrikus jellegű díszek (Gerla, Kecskemét, Kunszentmárton) is. Az övek bronzcsatjai öntöttek, gyakran emberi fejet ábrázolnak. A nagygömbös, granulációs díszű fülbevalókkal együtt bizánci eredetűnek tartják őket.

A korai avar időszak egyik legjellegzetesebb veretcsoportja az úgynevezett *kettőspajzs alakú övdíszeké* (Csanytelek, Csengele, Hajós, Kecskemét, Rácalmás, Székkutas). Ez a típus gyakran a korai vezéri sírokra jellemző kardokkal bukkan fel (Csanytelek, Csengele, Kecskemét), s valamennyi esetben kapcsolatban van az ötvössírok leleteivel (Kunszentmárton stb.). A gerlai leletek, valamint a Magyar Nemzeti Múzeumban látható kunágotai fejedelmi temetkezés alapján egy részük egyértelműen az első avar beköltözőkhöz köthető.

Ez a típus — kissé átalakult formában — újraéled a középavar időszakban is. E kor legjellegzetesebb leletegyüttese a kiállításunkon is bemutatott igari fejedelmi lelet. Az előző időszakhoz képest a kettőspajzs alak itt egyenesebb vonalakkal jelenik meg, a felület díszítése pedig alapjaiban tér el az előzőtől. Új elemként jelenik meg a *rekeszes kőberakás.* Ez a lelettípus a kor legjellemzőbb tárgya: szerényebb kivitelben az átokházi vezéri sírban fordul elő (ez utóbbi ivókürtje e csoportot a kunbábonyi kagán és a nagyszentmiklósi kincs köréhez és korához sorolja), s még egyszerűbb kivitelben a szeged-fehér-tói temető egyik sírjában. Ebben az időszakban feltehetőleg az előzőtől eltérő, új etnikum került a Kárpát-medencébe; új, az előzőeknél talán intenzívebb bizánci kapcsolatokkal. Az új jövevények megjelenése természetesen korántsem jelenti az eddigi népesség kihalását: *bizonyos elemek továbbélése a tárgyi anyagban is megfigyelhető.*

Időpontban kevésbé megfogható változás történik valamikor a VIII. sz. elején amikor ugyancsak újonnan jöttként megjelenik az úgynevezett griffes-indás csoport. A leletanyag széles körű változása ugyancsak népi változást jelent, de pillanatnyilag ezt a változást nem tudjuk konkrét történelmi eseményhez kötni. *Az ötvösművészetben uralkodóvá válik az öntés, mint technika, s a bronz, mint alapanyag.* Az övdíszek egy részét indák borítják, más részükön griffek egymással viaskodó állatalakok jelennek meg. Sajátos vonása a korszaknak, hogy a korai avar időszakkal ellentétben, ötvössírt, vagy az öntött tárgyak előállításához szükséges öntőmintákat eddig alig találtunk (Szeged-Bilisics). Egyes magyarázatok szerint ennek oka talán a két kor eltérő hitvilágában, illetve társadalmi berendezkedésében keresendő: míg a korai időszakban az ötvösműhelyek nagyobb tételekben készíthették áruikat, addig a későiben az egyes övdíszek egyedi megrendelésre készülhettek, s az öntőmintákat — egyszeri felhasználás után — megsemmisítették. Úgy tűnik, a fentiek értelmében *az övdíszeken ábrázolt motívumkincs talán a nemzetségek, törzsek szimbólumaként is felfogható.*

KÜRTI BÉLA

Sokféle hatások együttese

A Szegvár határában 1980 elején előkerült női sír leletei, amellett, hogy szépségükkel, különlegességükkel a nagyközönség számára is élményt nyújtanak, a korszakkal kapcsolatos tudományos kérdések egész sorát vetik fel.

A szegvári sírban eltemetett fiatal nőt olyan ékszerekkel ékesítették fel, amelyek *az avarságot ért sokirányú kulturális hatásokról tanúskodnak.* Aranyozott ezüst gúlacsüngős fülbevalója és a nyakát díszítő négy darab, kőberakásos mellboglár a Kaukázus környéki fémművesség remeke. Aranyozott elektron mellkorongjai (magas szintű technikai kivitelük alapján) talán bizánci készítmények, vagy közvetlen bizánci hatás alatt álló kaukázusi műhely termékei. Lábbelijét úgynevezett martinovkai típusú préselt ezüstveretek díszítették, melyek a dél-orosz sztyeppeövezet északi részén készülhettek. A lábainál talált kisméretű, finoman megmunkált csontfésű a kárpát-medencei germánok hagyatékának egyik jellemző tárgya.

Az emberi váz fölött egykori hátaslovának lenyúzott, majd kitömött és felszerszámozott bőrét temették el. A fej kantárzatát díszítő vereteket (az aranyozott, öntött bronz, kereszt alakú szíjelosztót stb.) feltehetőleg germán ötvös készítette. A Kárpát-medencében egyedülálló, csontból faragott kengyel eredete az avar őshaza irányába mutat. A hozzátartozó, magas mesterségbeli tudásra valló faragott csontcsat, valamint a csontkengyel fémből készült párhuzamai közvetlen belső-ázsiai kapcsolatot bizonyítanak, éppúgy, mint magának a sírban eltemetett, körülbelül 16—18 éves nő csontvázának mongoloid jellege.

Az ázsiai őshazából nyugat felé menekülő avarok először *a Kaukázus előterében vették fel a kapcsolatot a bizánci birodalommal,* kerültek kapcsolatba annak szellemi és anyagi kultúrájával. E kapcsolat tárgyi bizonyítékai az említett boglárok és mellkorongok. A sztyeppesávon való átvonulásuk alatt kerülhettek hozzájuk a martinovkai típusú tárgyak, s itt ismerhették meg azt a temetkezési szokást, melyet e sírban is megfigyelhettünk: *az elhunyt hátaslovát megnyúzzák, bőrében bennehagyják a fejét és lábait, s kitömve, felszerszámozva temetik az elhunyt mellé. A sírban talált fent említett germán jellegű tárgyak az avar—germán kapcsolatok dokumentumai.*

Egyetlen sír leletanyagával így illusztrálhatjuk azt az eseményláncolatot, melynek *kiindulópontja Belső-Ázsia, végpontja a Duna—Tisza vidéke volt.* A sírban megfigyelt temetkezési szokás és a feltárt régészeti emlékanyag elemzése feldolgozása még sokban gazdagíthatja (s részben módosíthatja) a korai avarságról annak történetéről alkotott képünket.

LŐRINCZY GÁBOR

Simai Mihály

Széthulló ház

Pontosan emlékszel a széthulló házra:
a költözőkre, a rakott kocsikra,
a megingó falakra s a fiúra, akit
azóta sem húztak ki a romok alól.

Most az utolsó tégladarabok
guberálói néha megbotolnak
óriás cipőfűzőmasnijába.

Homokdombján gyerekek játszanak.
S mintha a föld meg-megmozdul velük
egy továbbrengő gondolat.

Mondja meg a Délmagyarországnak!

Találkozó a Bartók Béla Művelődési Központban

Találkozni szeretnének lapunk munkatársai az olvasókkal. Nem csak azért, hogy beszélhessenek, hiszen napról napra mást se tesznek, mint kimondják, amit gondolnak, azért inkább, hogy az olvasók véleményét halljál.

Sok panaszunk nem lehet, egy-egy cikk után gyakran csörög a telefon, levelet is kapunk bőven. Néha egyetértenek velünk olvasóink, olykor úgy vélik, hogy nincs igazunk. Gyanítjuk azonban, többen mondanák el véleményüket, ha szokásuk lenne telefonálgatni vagy levelet írogatni. Örömmel fogadtuk a Bartók Béla Művelődési Központ igazgatójának, Tóth Attilának a szavait, amikor fölajánlotta, hogy különböző folyóiratok estje után szívesen fogadná a Délmagyarország estjét is. Alkalmat adna arra, hogy az olvasó megmondhassa, amit mondani akar. Megegyeztünk az időpontban is, két hét múlva, február 23-án, hétfőn este 7 órakor kezdődne a találkozó.

Gondolnunk kell azonban azokra is, akik nem tudnak eljönni, de ötleteikkel készek segíteni bennünket. Aki kivágja ennek a lapnak az aljáról a kis cédulát, ráírja az újságíró nevét is, akinek mondanivalóját szánja, és üzen neki valamit, kérdez tőle, vagy témát ajánl, nagy szolgálatot tesz vele. Aki már most tudja, hogy eljön a találkozóra, de nem sajnálja tőlünk ezt a kis fáradságot, kérjük, küldje be az is a cédulát, hogy kérdésére megfelelő választ tudjunk adni. A cédulán hagytunk ugyan helyet az aláírásra, de ha valaki ismeretlen akar maradni előttünk, névtelenül küldött följegyzését is szívesen fogadjuk, és vagy a találkozón válaszolunk rá, vagy a lap hasábjain. Föltett szándékunk, hogy minden kérdésre felelünk, ha tudunk.

A művelődési központ segítőkész munkatársai kis ládikókat helyeztek el a Szeged Nagyáruház, a Centrum Áruház és a Bartók Béla Művelődési Központ bejárata előtt, ma, hétfőn és kedden ide is bedobhatók a cédulák, illetve a Sajtóház (hirdető) levelesládájába bármikor. A következő vasárnap, illetve hétfőn és kedden mindez megismételhető. A szegedi járásban vagy az ország más részén lakó olvasóink borítékban, postán adhatják föl kérdéseiket, véleményüket.

A találkozón belépőjegyet szed ugyan a rendező művelődési központ, de érte fizetni nem kell. A Sajtóház portáján hétfőtől kezdve reggel 8-tól este 9-ig, a művelődési központ portáján pedig délután 2-től este 8-ig kérhető belépő. A távolról érkezők, ha levélben kérik, a találkozó kezdete előtt is átvehetik.

Minden érdeklődőt és minden javaslatot szeretettel várunk.

A SZERKESZTŐSÉG

Délmagyarország Szerkesztősége

6740 Szeged, Sajtóház

Mondja meg a Délmagyarországnak!

Üzenet, kérdés vagy témajavaslat: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Akinek az üzenet szól: .....